

Arkeologisk arkivrapport 1975:11

SKÄRET STYRSÖ 11
STENHÄGNADER
OSÄKER DATERING

SKÄRET STYRSÖ 11 STENHÄGNADER, OSÄKER DATERING

Undersökning av tre närmast rektangulära stenhägnader vilka troligen är rester efter en äldre säsongsfiskebebyggelse. Sparsamma fynd. Kol daterat till 1515-80 e Kr.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Läge: Fastigheten Styrso 2:244, Styrso, Göteborg.

Grävningsorsak: Planerad industri.

Grävningstid: 12 juni-4 juli och 4-6 augusti 1975
(parallellt med Styrso 144 och 148).

Antal timmar i fält: 183 arkeologtimmar och 262 grovarbetstimmar.

Undersökt yta: Ca 260 kvm.

Platsledare: Johan Wigforss.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

De brända benen har analyserats av fil kand Berit Vilkans vid Osteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet (Exkurs 1). Två träkolsprover har C14-daterats på Laboratoriet för isotopgeologi, Naturhistoriska Riksmuseet, Stockholm (Exkurs 2).

TOPOGRAFI

Fornlämningen var belägen på ön Styrso i Göteborgs södra skärgård (fig 1 och 3). Platsen ligger på södra delen av ön strax intill öns östra strand och endast ett 20-tal meter från en skyddad och grund havsvik. Terrängen utgöres av blockrik mark intill och öster om ett bergsparti. Området har tidigare varit betat men var vid undersökningstillfället bevuxet med sly och högväxt ljung.

UTSEENDE FÖRE UNDERSÖKNING

Hela fornlämningen omfattar 5 stenhägnader. Undersökningen gällde dock endast 3 av dem registrerade som Styrso nr 11/1 och här betecknade som 1A, 1B och 1C.

De 3 hägnaderna låg i anslutning till och utgick radiellt från ett större flyttblock ca 3x4 m stort och ca 2 m högt. De nedan angivna måtten på hägnaderna är yttermått.

Anläggning 1A: Belägen på sydsidan av flyttblocket. Hägnaden var oregelbundet rektangulär ca 5x7 m. Ena

kortväggen och långväggen något konvexa. Halva norra långväggen utgjordes av flyttblockets lodräta sida. Väggarna utgjordes av liggande större stenar 0,4-1,2 m stora. I allmänhet var dessa 0,5-0,8 m stora. En del av de större litet flatare stenarna i södra delen var resta på kant.

Anläggning 1B: Belägen på östsidan av flyttblocket. Hägnaden var rektangulär och ca 4,5x8 m. Ena kortsidan utgjordes av lodrät sida på flyttblocket. Väggarna utgjordes av liggande större stenar 0,4-1,2 m stora.

Anläggning 1C: Belägen på nordsidan av flyttblocket vars branta sida utgjorde del av ena kortväggen. Hägnaden var rektangulär 5x6,5 m och saknade helt kortsida i norr. Väggarna utgjordes av liggande större stenar 0,4-1,2 m stora. I allmänhet var de 0,5-0,8 m stora. I östra långsidan två på kant ställda stenar.

ARBETSBESKRIVNING

All vegetation även den lågväxande inom den ca 260 kvm stora ytan sågades och klipptes ner helt till markytan. Därefter avtorvades och rensades ytorna i de tre hägnaderna. Området lodfotograferades med fototorn i rutor om 5x5 m. Delar av de tre hägnaderna nergrävdes ytterligare. Avvägning av området gjordes i förhållande till en av kommunens polygonpunkter (nr 26693). Nivåerna har omräknats till höjd över nuvarande medelvattennivå. Polygonpunkten var belägen 35 m ostnordost om fornlämningen.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Anläggning 1A (fig 2 och 4)

Efter avtorvning och rensning av ytan innanför väggarna visade sig främst den nordöstra delen vara tätt packad med huvudsakligen 0,1-0,2 m stora rundade stenar vilka helt var täckta av ett ca 0,1 m tjockt humuslager av sandig jord. Med tanke på stenarnas storlek och hur tätt de låg kan dessa stenar inte uppfattas som naturlig klap- per utan måste vara lagda. De visade sig sålunda ligga på en ganska, ljus, grusig, stenig sand. Vid framrensningen av stenpackningen påträffades nära mitten en kol- koncentration, fynd 4. Kolbitarna låg nere i jorden mellan stenarna och är troligen inte recenta. Jorden verkade något bränd dock utan att några skörbrända ste- nar kunde påvisas. Troligen har endast eldning före- kommit vid några enstaka tillfällen.

Över den stenpackning som täckte ytan innanför väggarna låg en del större stenar främst i anslutning till väggarna. Dessa stenar var synliga före avtorvningen och torde vara nerrasade från väggarna.

Förutom fynd 4 gjordes ett fynd av ett obränt ben, fynd 7, bestämt till får/get samt en bit tjära, fynd 3. Båda dessa fynd låg ytligt men något nere i jorden ovanpå stenpack- ningen. Ävenledes vid rensning av anläggningen insamlades

en hel del glas, fynd 2, vilket låg spritt men främst intill det stora stenblocket. Det mesta av detta glas torde vara recent. Vid genomgrävningen av stenpackningen gjordes inga fynd.

Anläggning 1B (fig 2 och 5): Denna anläggning skiljde sig från föregående genom att ingen lagd stenpackning kunde konstateras inuti. De stenar som kunde framrensas låg huvudsakligen längs väggarna. De låg ojämnt och var av ganska blandad storlek 0,1-0,5 m stora. De har sannolikt ursprungligen tillhört väggarna. Intill hörnet i nordöstra kortändan fanns ett avbrott i väggen som mycket väl kan tolkas som ingång. Sydost om ingången fanns ett större avlångt stenblock 0,6x1,0 m stort som kan ha varit rest. Beträffande väggarna kunde konstateras att i södra långväggen fanns flera avlånga stenblock liggande på tvären i väggen. Förutom detta hade de en ganska plan ovansida. Dessa fakta tyder på att de här omtalade stenarna utgjort bottenstenar i en stenlagd mur som varit högre. I anslutning till den norra långväggen fanns dessutom en hel del sten vilken troligen legat uppstaplad och utgjort själva väggen.

Ytligt i anläggningen och främst intill flyttblocket fanns en hel del glas, fynd 5. Intill flyttblocket fanns helt ytligt dessutom en del kol vilket dock bedömdes kunna vara helt recent och därför ej insamlades. Fynd 8 utgörs av ett obränt ben av nött som låg i anläggningens sydvästra del (utan exakt läge) och som troligen låg ganska ytligt i jorden. En bit ner i humusjorden dvs drygt 0,1 m under markytan påträffades två små kolkoncentrationer, fynd 9 och 13. Kolbitarna var små och låg bland en del småsten, ca 0,1 m stora, av vilka en del kunde vara något skörbrända. Eldning har således förekommit på platsen utan att man för del skull anlagt en härd.

Anläggning 1C (fig 2 och 6): Beträffande konstruktionen saknade denna hägnad helt kortända i norr i form av väggstenar. Inte heller kunde i jorden ses spår av borttagna stenar eller spår av stolphål eller dylikt. Liksom fallet var med de två övriga hägnaderna fanns även här en hel del sten i varierande storlek i anslutning till väggarna. Vidare fanns en större sten, 1,1 m lång med plana sidor, vilken var rest på högkant i den östra långväggen. Stenens höjd över markytan var 0,8 m vilket gör att väggarna kan ha varit uppbyggda till ungefär denna höjd. Det stora stenblocket vilket utgjorde större delen av den södra kortändan på hägnaden hade inte helt plan sida. Således var det en drygt halvmeterbred yta av hägnaden som låg i skydd under blockets utskjutande del. Inuti hägnaden fanns inga spår av lagd stenpackning. Emellertid fanns ungefär mitt i hägnaden en flat häll (till hälften synlig på fig 2). Omkring men framför allt under denna, ca 15 cm under markytan, låg kol och brända ben, fynd 11.

Kol och ben låg blandat och låg på ett djup där inga andra fynd som glas eller dylikt gjorts. En del smärre stenar 0,05-0,2 m stora i anslutning till fynd 11 kan ha varit skörbrända vilket tyder på att eldning skett på platsen. Strax utanför fynd 11 låg 2 hopsättbara flagor keramik=fynd 12. Dessa låg på ungefär samma djup som fynd 11. I övrigt fanns ytligt i anläggningen och främst i södra delen en hel del glas, fynd 6.

FYNDTABELL

Fynd nr	Ker oorn gr	Kol gr	Ben gr	Flinta avslag		Flinta övrig		Övrigt/Anm		
				st	gr	st	gr	art	st	gr
1			13					Nöt		
2				1	1			Glas		158
3								Tjära		4
4		4								
5						3	271	Slagg el koks		2
6								Glas		101
6?				1	65			Glas		30
7			10					Glas		71
8			34					Får/get, nöt		
9		1								
10				1		1	25	Glas		26
11		30	43					Nöt C14		
12	5									
13		2								
S:ma	5	37	100	3	66	4	296			

FYNDBESKRIVNING OCH DATERING

Angående fynden av ben så var endast fynd 11 bestående av brända ben. Samtliga andra benfynd var obrända. Se i övrigt exkurs 1. Läget för de olika fynden framgår av grävningsiakttagelser ovan utom för fynd 1 och 10. Fynd 1 utgörande ett ben av nötkreatur gjordes öster om anläggning 1A. Detta låg helt i markytan. Fynd 10 påträffades ytligt i jorden alldeles väster om det stora stenblocket.

Beträffande det glas som kunde tillvaratagas så kan sägas att det troligen uteslutande rör sig om relativt modernt fabriksstillverkat flaskglas. Det har dessutom legat mycket ytligt i jorden eller rentav på markytan. Endast kolfynden samt de brända benen fynd 11 och keramiken fynd 12 kan utifrån fyndomständigheterna vara äldre än detta århundrade. Keramikskärvan fynd 12 är endast en flaga av oglacerat gods och omöjlig att datera. Två kolfynd nämligen fynd 11 och 13 insändes för C14-analys men endast fynd 11 räckte för en datering, vilken gav 1515±80 e Kr. Till det kan sägas att det självklart inte finns bevis för att detta fynd direkt kan sättas i samband med byggandet eller det ursprungliga användandet av hägnaderna. Det kan dock vara fullt möjligt. Utifrån hägnadernas nivå över havet, som var mellan 2,4-3,1 m, kan sägas att de teoretiskt skulle kunna härröra från yngre järnålder.

TOLKNING

Tyvärr har undersökningen av de tre hägnaderna givit ett obetydligt fyndmaterial som dock kan spela en viss roll för dateringen. Däremot saknas helt fynd av den karaktär att de kan säga något om hägnadernas användning. Denna i synnerhet i Bohusläns skärgård vanliga fornlämningstyp har emellertid ägnats stort intresse av Johan Pettersson (not 1). De hägnader som nu undersökts kan således tämligen väl inpassas i den typ av hägnader som sätts i samband med äldre säsongsfiske sommartid från land då hägnaderna utnyttjades som boning och fiskebodas av enkelt och tillfälligt slag. Johan Pettersson har funnit att många hägnader troligen kan sättas i samband med detta säsongsfiske då hägnaderna utnyttjats som grund för tältliknande "hytter" resta med hjälp av åror och segel på den låga stengrunden som tätats med tång och där golvet inuti ävenledes utgjordes av tång. Avslutningsvis kan bara påpekas dessa hägnaders likhet med de Johan Pettersson behandlar.

Deras karakteristiska drag synes vara följande:

- 1/ Deras form av runda eller oregelbundet ovala eller rektangulära grunder
- 2/ deras läge intill bergavsats eller dylikt vilka ofta utgör ena väggen
- 3/ deras läge i strandmalar eller klapperstensområden
- 4/ deras läge intill grunda något skyddade vikar.

SAMMANFATTNING

De nu undersökta tre stenhägnaderna var belägna på Ön Styrös sydöstra sida i Göteborgs skärgård (fig 1 och 4). De utgjordes av närmast rektangulära stenramar byggda av olikstora stenblock tagna från den omgivande och rikligt förekommande klapperstenen. Hägnaderna utgick radiellt från ett större jordfast stenblock som bildade del av en vägg i samtliga hägnader (fig 2). En del stenblock i hägnaderna var resta och var 0,8 m höga (fig 3). Med tanke på den rätt stora mängd stenar som troligen ursprungligen legat staplad i väggarna så kan dessa haft en höjd av åtminstone drygt en halvmeter. En av hägnaderna har troligen haft en ingång (fig 5). En av dem saknade helt stenbyggd kortsida (fig 6). Endast i en av dem kunde konstateras en lagd stenpackning inuti. Förutom en hel del modernt fyndmaterial fanns rikligt med glas vilken troligen också är av modernt ursprung. I övrigt var fynden ytterst sparsamma. Inga föremål av järn påträffades. I samtliga fanns dock liggande klart nere i jorden en del kol vilket således kan härröra från den ursprungliga användningen av hägnaderna. I ett fall fanns rikligt med

kol tillsammans med brända ben av möjligen nötkreatur. Detta sistnämnda kolfynd har C14-daterats till 1515 ± 80 e Kr. Dessutom påträffades en icke daterbar keramikskärva av öglacerat gods.

Hägnaderna kan analogimässigt tolkas som spår av en tillfällig säsongsfiskebosättning som bedrevs sommartid vid grunda vikar där man fiskade från land (not 1). Hägnaderna kan då ha utgjort grund för enkla "hytter" bestående av åror och segel. Grunderna tätades med tång som också utgjorde golvet inuti.

SUMMARY

The three excavated stone enclosures were situated on the south-east side of the island of Styrö in the Gothenburg archipelago (figs 1 and 3). They consisted of roughly rectangular stone frames built of differently sized blocks of stone collected among the rich occurrence of shingle in the surroundings. The stone walls branched out radially from a large earthfast boulder which formed part of one wall in all three enclosures (fig 2). Some of the stones in the walls were standing and reached a height of 0.8 metres (fig 3). In view of the rather large amount of stones which was probably piled up in the walls originally, the height is likely to have been a good half metre. One of the enclosures probably had an entrance (fig 5). In another enclosure a stone-built short side was completely lacking (fig 6). It was only in one of the enclosures that a deliberately laid-down packing of stones could be observed. Apart from a number of modern finds there was plenty of glass which is probably also recent. Otherwise the finds were few. No iron objects were found. In all three enclosures there was some charcoal lying clearly well down in the soil. It can belong to the original period of use. In one case plenty of charcoal was found together with burnt bones possibly of cattle. The last mentioned find of charcoal has been dated through C14 to 1515 ± 89 A.D. An unglazed potsherd which cannot be dated was also found.

Other similar sites have shown that the enclosures should be interpreted as seasonal fishing habitations used in the summer when the fish was caught from land in shallow inlets (note 1). The enclosures can have been the bases for simple huts built up from oars and sails. The foundations were caulked with seaweed which was also used for the floors.

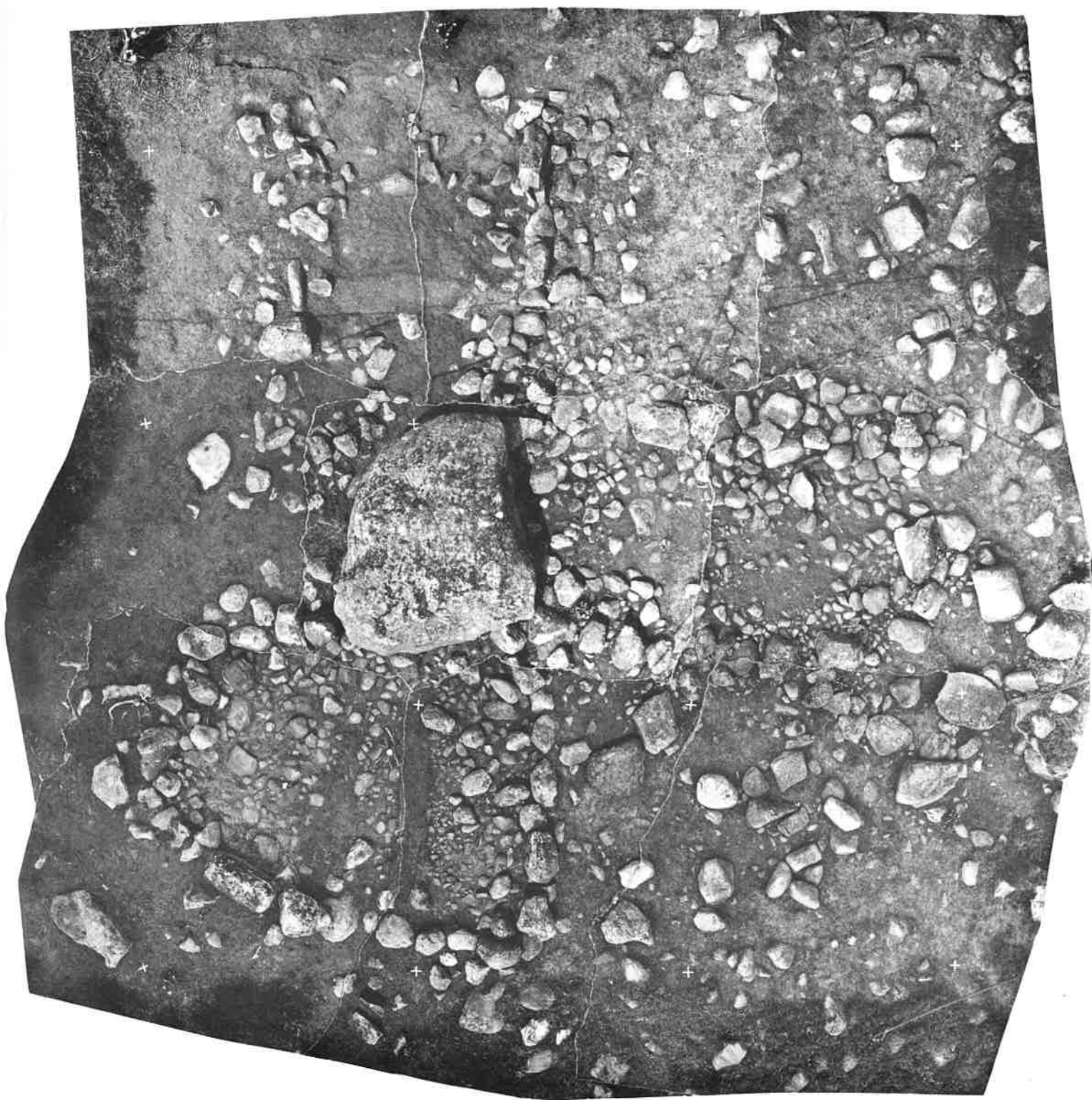
Johan Wigforss

NOTER:

- 1) Pettersson, J: Den svenska Skagerack-kustens fiskebebyggelse. Lund 1953.
I synnerhet kapitel 11: Säsongsfiskebebyggelse innehåller en genomgång och översikt av stenhägnaderna och deras typer, lägen och sannolika funktion. Senare har samma författare gjort en kort sammanfattning i artikeln Vilda läger i Bohusläns hembygdsförbunds årsskrift 1967. Uddevalla 1967.

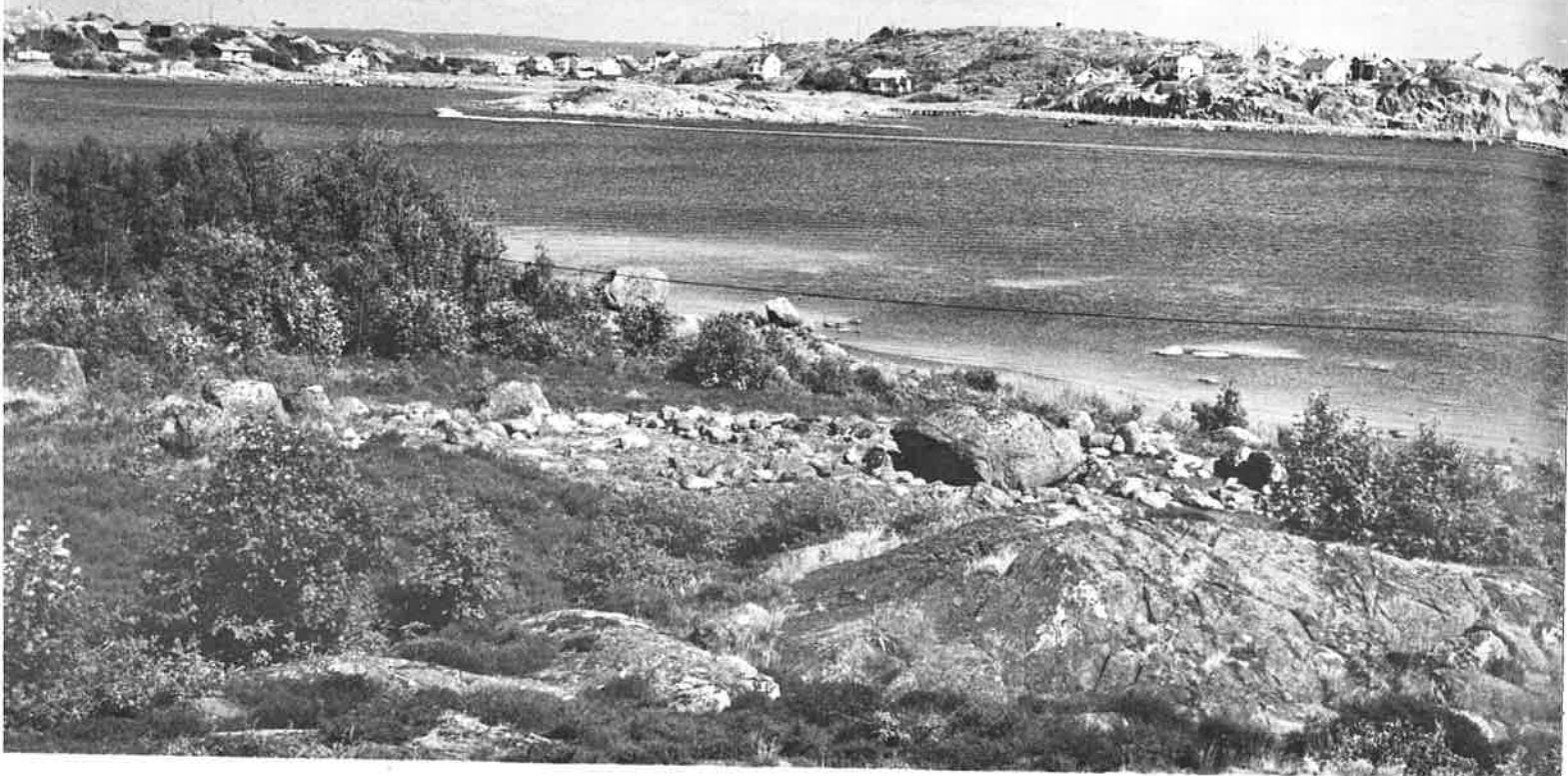

Fig 3
Översiktsbild över de tre undersökta stenhägnaderna på Styrso med ön Donsö i bakgrunden.
Från öster.
General view of the three excavated stone enclosures on Styrso with the island of Donsö
in the background. **View from the east.**

Fig 4
Hägnaden 1A efter avröjning av vegetationen.
Från sydost.
Enclosure 1A after it had been cleared of
vegetation. **View from the south-east.**

Fig 5
Hägnaden 1B under utgrävning med ingången i
förgrunden från nordnordost.
Enclosure 1B in course of excavation. The
entrance can be seen in the foreground. View
from the north-north-east.

Fig 6
Hägnaden 1C efter avröjning av vegetationen
från nordnordväst.
Enclosure 1C after it had been cleared of
vegetation. View from the north-north-west.